

Katarzyna Hyży

Uniwersytet Zielonogórski

ASYSTENTURA RODZINY W DOBIE PANDEMII

Asystentura rodziny oficjalnie funkcjonuje w Polsce od 2012 roku, wraz z wejściem w życie Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Ustawa ta reguluje kwestie wymagań na to stanowisko, a także zadań, jakie nałożone zostały na asystentów rodziny (Ustawa o wspieraniu... 2019). Te ściśle określone zadania powinny mieć jednak zindywidualizowany charakter, nie mogą być prowadzone schematycznie w jeden przyjęty sposób dla wszystkich. W metodach pracy asystenta zauważyć możemy wiele zalet, które oparte są na indywidualizacji pracy, umożliwiają diagnozę deficytów i zasobów, a także umożliwiają udzielenie odpowiedniego wsparcia (Kotlarska-Michalska 2011). Dlatego też podjęcie wspólnych działań z innymi jednostkami jest ważne z perspektywy osiągnięcia zamierzonych celów i poprawienia sytuacji rodziny. Na poziomie instytucjonalnym można przyjąć, że współpraca asystenta związana jest z gronem najbliższych współpracowników, czyli pracowników socjalnych, kierownika instytucji, czy też członków zespołu interdyscyplinarnego/grupy roboczej, ale także z innymi osobami, które podejmują działania w danej rodzinie, jak: pedagodzy, nauczyciele, wychowawcy placówek wsparcia dziennego, domów dziecka czy ośrodków szkolno-wychowawczych, kuratorzy sądowi, koordynatorzy pieczy zastępczej, nierzadko również policjanci. Wszystkie działania powinny być tak skorelowane, aby w jak najlepszy sposób pomóc rodzinie w przezwyciężeniu trudności, jakie pojawiły się w ich życiu.

Z jakimi trudnościami boryka się rodzina objęta wsparciem asystenta rodziny? Wachlarz problemów jest różnorodny. Mogą to być problemy wychowawcze, szkolne, związane z higieną czy też funkcjonowaniem gospodarstwa domowego. W rodzinie mogła się pojawić niepełnosprawność, choroba, przemoc, konflikty z prawem, czy też uzależnienia. Trudnością jest także często ubóstwo, długotrwałe bezrobocie, brak stałego źródła dochodu czy odpowiedniego gospodarowania własnymi zasobami pieniężnymi, częste zmiany miejsca zamieszkania, zagrożenie bezdomnością. Mogą to być także nieodpowiednie relacje między członkami rodziny, konflikty, brak wspólnych działań. Coraz częściej spotykaną sytuacją jest też ograniczenie władzy rodzicielskiej i zobowiązanie do współpracy z asystentem poprzez postanowienie sądu. W świetle ustawy pracownik socjalny po zebraniu informacji o pojawiających się trudnościach w prawidłowym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, po przeprowadzeniu wywiadu w rodzinie, a następnie po dokładnej analizie występuje z wnioskiem do

kierownika ośrodka pomocy społecznej/centrum usług społecznych o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny. Od momentu pojawienia się asystenta zostaje nawiązany pewien rodzaj współpracy z pracownikiem socjalnym, który nie tylko przedstawia sytuację rodzinną i wprowadza asystenta w środowisko, ale również zobowiązany jest do opracowania planu pracy i do jego realizacji, zgodnie z przyjętymi zasadami. Asystent odgrywa tu także rolę łącznika pomiędzy pracownikiem socjalnym a członkiem rodziny. Współpraca między pracownikami, czy też innymi instytucjami, nie tylko pomocowymi, nie jest łatwa. Wymaga systematycznego kontaktu, odpowiedniego podziału zadań, orientacji w zakresie kompetencji każdego współpracującego oraz celowości działań. Niestety niejednokrotnie jest to trudne i zdarzać się mogą pewne nieścisłości, a co za tym idzie, próby „przerzucania” odpowiedzialności za ustalone działania na innych członków. To, z jakimi instytucjami zostanie nawiązana współpraca, zależy od specyfiki rodziny oraz rodzaju dysfunkcji, jaka w rodzinie występuje (Świdorska 2013). Asystent rodziny coraz częściej obarczony jest różnymi zadaniami, które znaleźć by się mogły w kompetencjach innych osób, a jednak to od niego oczekuje się szybkiej realizacji planowanych działań i skuteczności.

Obecnie sytuacja asystentów rodziny, innych pracowników ośrodków pomocy społecznej czy samych rodzin uległa zmianom. W grudniu 2019 roku w Chinach odnotowane zostały pierwsze przypadki nowego, nieznanego dotychczas koronawirusa, wywołującego zapalenie płuc, które może też prowadzić do śmierci. Z uwagi na podobieństwo do wirusa SARS-CoV został nazwany SARS-CoV-2, a choroba przez niego wywoływana – COVID-19. Światowa Organizacja Zdrowia 11 marca 2020 roku ogłosiła pandemię wirusa ze względu na liczbę przypadków oraz szybkość rozprzestrzeniania COVID-19 (Pawlik i in. 2019).

Z uwagi na pojawiające się w Polsce przypadki zachorowań oraz zgonów zostały wprowadzone różne restrykcje i ograniczenia mające na celu zapobieganie rozprzestrzeniania się koronawirusa (Ustawa z dnia... 2020). W okresie pandemii rekomendowana była praca zdalna w jednostkach samorządu terytorialnego, jak również w ośrodkach pomocy społecznej. Asystenci rodziny nie mogli już wykonywać swoich zadań w sposób bezpośredni, opierający się na częstym kontakcie osobistym z rodziną. Aby lepiej poznać specyfikę pracy asystenta w tak trudnych warunkach, jakimi są ograniczenia związane z pandemią, przeprowadzone zostały badania ankietowe z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety udostępnionego badanym za pomocą internetu.

Asystentura rodziny w warunkach pandemii w świetle wyników badań własnych

Badania zostały przeprowadzone w okresie czerwiec-listopad 2020 rok na grupie 115 asystentów rodziny z całej Polski. Do badania wykorzystano autorski kwestionariusz

ankiety dotyczący specyfiki pracy asystentów rodziny w okresie pandemii COVID-19. Badani to w większości osoby z wyższym wykształceniem (98,3%) oraz ponadtrzyletnim doświadczeniem na stanowisku asystenta rodziny (45,2%). Asystenci, którzy wzięli udział w badaniach, w większości byli w wieku 26-35 lat (55,7%).

W związku z rozprzestrzenianiem się pandemii działalność wszystkich urzędów uległa zmianom. Zmiany te dotyczyły również ośrodków pomocy społecznej i innych jednostek, w których zatrudnieni są asystenci rodziny. Badani w większości zadeklarowali, że przed pandemią wymiar ich zatrudnienia to cały etat (70%). W następstwie rozwoju sytuacji epidemiologicznej w kraju, w przypadku dwóch osób wymiar ten się zmniejszył, natomiast trzy osoby zadeklarowały wzrost wymiaru zatrudnienia.

Wymiar zatrudnienia przed rozpoczęciem pandemii

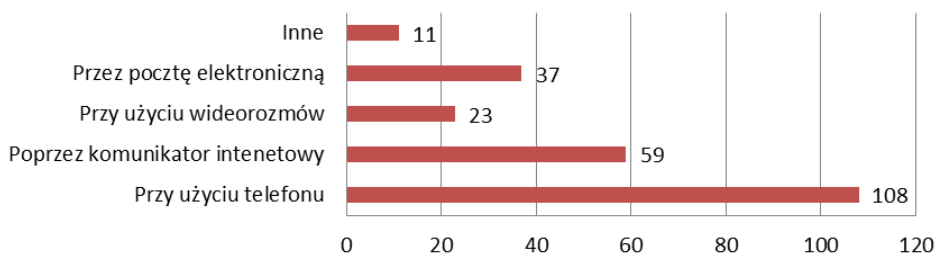

Wykres 1. Wymiar zatrudnienia asystentów rodziny przed rozpoczęciem pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w związku z ograniczeniami w funkcjonowaniu placówek asystenci rodziny w większości prowadzili pracę zdalną (92%) przy użyciu telefonów komórkowych (100%), a także komunikatorów internetowych (54,6%). Do pracy zdalnej wykorzystywane były również poczta elektroniczna (34,3%) oraz wideorozmowa (21,3%).

Sposoby prowadzenia pracy zdalnej przez asystentów rodziny

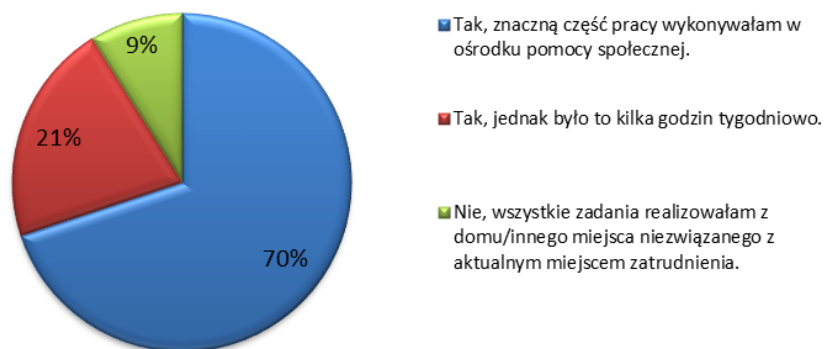

Wykres 2. Sposoby prowadzenia pracy zdalnej przez asystentów rodziny

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym badanym zagadnieniem był sposób komunikacji asystenta z rodziną, która była objęta jego pomocą. Badani najczęściej wykorzystywali do tego celu telefon komórkowy (99,1%) oraz internet (59,1%). Były również osoby, które kontaktowały się z podopiecznymi osobiście (44,3%). Asystenci rodzin prowadzili swoją pracę w większości z ośrodka pomocy społecznej (70,4%). Część osób wykonywała swoje obowiązki służbowe z OPS, jednak tylko przez kilka godzin tygodniowo (20,9%). Pozostali zadeklarowali pracę wyłącznie w domu/innego miejsca niezwiązanego z aktualnym miejscem zatrudnienia (8,7%).

Czy pracował/a Pani także stacjonarnie w ośrodku pomocy społecznej?

Wykres 3. Miejsce wykonywania pracy podczas pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Zmiany, jakie zostały wprowadzone, przełożyły się również na pracę stacjonarną (prowadzoną w ośrodkach pomocy społecznej) asystentów rodziny. Jakże zatem były wytyczne dotyczące tej formy pracy? Badani zwrócili uwagę na zmiany dotyczące sposobu kontaktowania się z rodzinami – ograniczono lub całkowicie zakazano kontaktu osobistego. W wielu przypadkach zmieniono organizację pracy ośrodka, stosując różne metody zmniejszające ryzyko zakażenia. Do działań tych włączono także zachowanie środków ostrożności. Zalecano także, aby praca asystenta polegała w tym czasie na uzupełnianiu dokumentacji, konsultacjach z innymi osobami zaangażowanymi w pomoc rodzinie, a także udziale w zespołach interdyscyplinarnych oraz udzielaniu pomocy przy wypełnianiu wniosków i wizytach w instytucjach wraz z rodziną. Część osób deklarowała, że głównym zaleceniem była praca zdalna. Kilka osób podało również, że w ich miejscu zatrudnienia nie było rekomendacji dotyczących organizacji pracy lub też obowiązywały własne rekomendacje uwzględniające sytuację epidemio-

Tabela 1. Rekomendacje dotyczące pracy stacjonarnej asystentów rodziny

Rekomendacje dotyczące pracy stacjonarnej asystentów rodziny	Liczba odpowiedzi	Procent
Kontakt telefoniczny z rodzinami	43	27,2
Ograniczenie lub zakaz kontaktu osobistego	30	19
Uzupełnianie dokumentacji	26	16,5
Praca wyłącznie w ośrodku pomocy społecznej	14	8,9
Zachowanie środków ostrożności (używanie maseczek, rękawiczek, stosowanie dezynfekcji, zachowanie dystansu, ozonowanie pomieszczeń)	10	6,3
Konsultacje z innymi osobami zaangażowanymi w pomoc rodzinie (pracownik socjalny, kierownik, pedagog, wychowawca, kurator itp.), udział w zespołach interdyscyplinarnych	9	5,7
Zmiana organizacji pracy w ośrodku (praca rotacyjna, ograniczenie godzin pracy, wyznaczenie mniejszych grup pracowników, ograniczenie kontaktów między pracownikami, zwiększenie dystansu między pracownikami w biurze)	8	5,1
Brak rekomendacji	6	3,8
Pomoc klientom przy uzupełnianiu dokumentacji/załatwianiu spraw urzędowych	3	1,9
Praca zdalna	3	1,9
Wytyczne zgodne z Rozporządzeniem Ministra/GIS	3	1,9
Kontakt przez komunikator	2	1,3
Własna organizacja pracy przy drobnych ograniczeniach	1	0,6

Źródło: opracowanie własne.

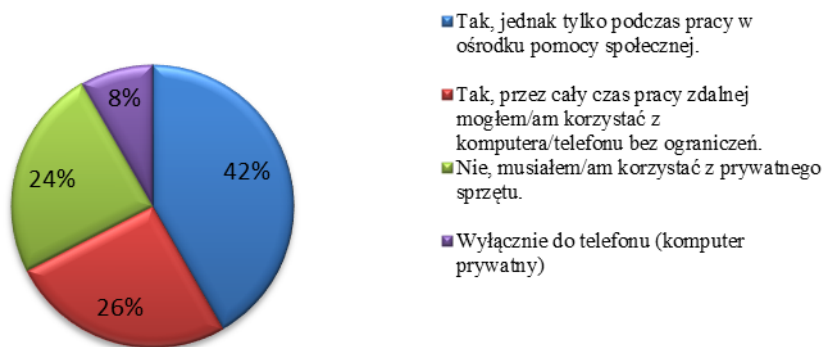
logiczną. Tabela 1 prezentuje odpowiedzi badanych dotyczące rekomendacji w pracy stacjonarnej asystentów rodziny.

Asystenci rodziny do swojej pracy musieli wdrożyć również zalecenia dotyczące samej pracy z rodziną. Wskazano już w poprzednich obszarach ograniczenie kontaktów osobistych i pracę zdalną. Podobnie teraz – badani najczęściej podawali, że zalecono, aby kontakty z rodzinami odbywały się wyłącznie w sposób zdalny, najczęściej przy użyciu telefonów komórkowych oraz za pośrednictwem internetu. Asystenci zaznaczali jednak, że wyjście do rodziny było możliwe w uzasadnionych przypadkach, najczęściej z powodu wystąpienia zagrożenia zdrowia lub życia dzieci. W przypadku bezpośrednich kontaktów z rodziną zwracano uwagę na zachowanie środków ostrożności związanych z zapobieganiem rozprzestrzeniania się pandemii: strój ochronny, zachowanie dystansu, używanie maseczek i rękawiczek jednorazowych, a także w miarę możliwości organizowanie spotkania na świeżym powietrzu. Ważne też, że należało dbać o regularność w kontaktach i w wielu przypadkach wymagana była pisemna notatka służbowa z odbytej zdalnie rozmowy. Do rekomendacji dotyczących pracy asystentów z rodziną należało także monitorowanie sytuacji rodziny, w tym także stanu zdrowia

oraz informowanie o aktualnych obostrzeniach i ogólnych informacjach związanych z pandemią. Asystenci zobowiązani byli do monitorowania realizacji obowiązku szkolnego/zdalnego nauczania. Zalecano także, aby udzielali w różnych obszarach wsparcia rodzinom, przypominali o możliwości skorzystania z oferowanej pomocy i starali się rozpoznawać realne potrzeby rodziny, w tym także dotyczące sytuacji bytowej i zabezpieczenia w produkty żywnościowe oraz higieniczne. Część asystentów rodziny deklarowała również brak jednoznacznych rekomendacji dotyczących pracy z rodziną czy też po prostu realizacji planu pracy. Wśród odpowiedzi o zalecenia do pracy z rodziną znalazły się także: współpraca na rzecz rodzin z innymi osobami, przypomnianie o środkach ochrony higienicznej oraz konieczności dbania o higienę, monitorowanie sytuacji rodziny pod kątem spożywania alkoholu, prowadzenie bieżącej dokumentacji czy szeroko rozumiana pomoc rodzinie. Kilkoro asystentów w obszarze pracy z rodziną korzystało z rekomendacji Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Asystentów Rodziny oraz zaleceń wynikających z ustaw.

Asystenci rodziny podczas pracy zdalnej nie zawsze mieli dostęp do służbowego komputera i telefonu. Większość badanych deklarowało możliwość korzystania ze sprzętu jedynie w czasie pracy w ośrodku pomocy społecznej (42%). Część osób mogła korzystać z komputera i telefonu w czasie pracy zdalnej bez ograniczeń (26%). Podobna liczba badanych deklarowała konieczność wykorzystywania prywatnego sprzętu podczas wykonywania obowiązków służbowych (24%). Asystenci wskazywali na możliwość korzystania jedynie z telefonu komórkowego (8%).

Czy miał/a Pan/Pani zapewniony dostęp do komputera / telefonu?

Wykres 4. Dostęp do telefonu i komputera podczas pandemii

Źródło: opracowanie własne.

Prawie połowa badanych deklarowała dostęp do środków dezynfekujących/ochronnych bez ograniczeń (47%). Znaczna część asystentów odpowiedziała, że środki te były

dostarczane w określonej ilości (42%). Kilkunastu badanych nie miało dostępu do środków dezynfekujących i nie otrzymało zwrotu poniesionych kosztów (9%).

Czy otrzymał/a Pan/Pani środki ochronne oraz środki do dezynfekcji?

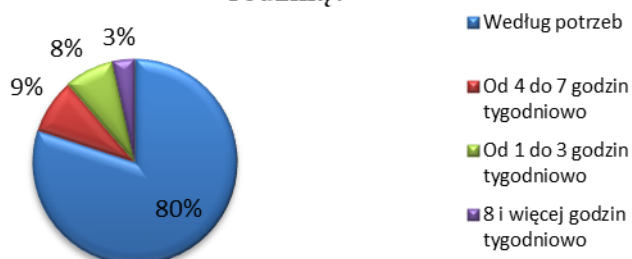

Wykres 5. Dostępność środków ochronnych

Źródło: opracowanie własne.

Asystenci rodziny zadeklarowali w większości, że na pracę z daną rodziną nie mają określonej ilości czasu – wykonują swoje zadania zgodnie z indywidualnymi jej potrzebami (80%). Część badanych określiła czas przeznaczony dla danej rodziny od 4 do 7 godzin tygodniowo (9%). Niewiele mniej osób przyznaje, że na pracę z rodziną przeznaczają od 1 do 3 godzin tygodniowo. Zaledwie 3% osób deklaruje poświęcanie 8 i więcej godzin w tygodniowym wymiarze czasu.

Ile godzin poświęcał/a Pan/Pani pracy z daną rodziną?

Wykres 6. Tygodniowy wymiar pracy z jedną rodziną

Źródło: opracowanie własne.

Działania zawarte w planie pracy z rodziną w wielu przypadkach uległy modyfikacji. Nie wszystkie zadania zawarte w tym dokumencie mogły zostać zrealizowane z uwagi na ograniczenia wynikające z sytuacji epidemiologicznej w kraju. Najwięcej badanych określiło, że działania te miały charakter informacyjny, pomocowy i motywujący, a realizowane były przy użyciu telefonu. Asystenci deklarowali także wykonywanie tylko tych zadań, które nie wymagały osobistych kontaktów – prowadzone były w formie zdalnej. Badani wskazywali na konieczność udzielania wsparcia rodzinom w różnych obszarach, a także działania związane z szeroko rozumianym poradnictwem. Stosunkowo często odpowiadali, że do zadań tych należała także pomoc w realizacji obowiązków szkolnych/wsparcie w zdalnym nauczaniu. Asystenci rodziny wymienili także działania związane z rozwijaniem kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców jako te, które udało się realizować w czasie pandemii. Niektórzy deklarowali, że udało się zrealizować wszystkie lub prawie wszystkie założenia planu pracy. Były też osoby, którym nie udało się wykonać żadnych działań bądź też było ich niewiele. Działania, jakie były realizowane przez asystentów rodziny w ramach planu pracy, zostały przedstawione w tabeli 2.

Tabela 2. Realizacja działań w ramach pracy z rodziną

Realizacja działań w ramach planu pracy z rodziną	Liczba odpowiedzi	Procent
Wszystkie/lub prawie wszystkie założenia zostały zrealizowane	13	7,7
Żadne/niewiele działań udało się zrealizować	6	3,6
Nie obowiązywał plan pracy z rodziną	1	0,6
Działania, które można było wykonać w sposób zdalny	15	8,9
Praca asystenta skierowana została na inne obszary wykraczające poza plan pracy z rodziną	4	2,4
Działania polegające na rozwijaniu kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców	15	8,9
Działania w formie telefonicznej w dużej mierze informacyjne, pomocowe i motywujące	28	16,7
Wsparcie emocjonalne/poradnictwo	24	14,3
Pomoc w realizacji obowiązku szkolnego w czasie zdalnego nauczania	21	12,5
Współpraca z przedstawicielami innych jednostek	13	7,7
Aktywizacja zawodowa	5	3
Działania związane z zaprzestaniem nadużywania alkoholu	5	3
Sporządzanie dokumentacji/sprawy urzędowe	7	4,2
Monitorowanie realizacji założonych celów i motywowanie do utrzymywania tych zrealizowanych	3	1,8
Działania związane z opieką i profilaktyką zdrowotną	8	4,8

Źródło: opracowanie własne.

Do niezrealizowanych działań planu pracy asystenci rodziny zaliczyli w dużej mierze te, które wymagały osobistego kontaktu, w tym także związanych z funkcjonowaniem innych instytucji. Nie udało się wykonać zadań związanych z opieką zdrowotną, terapią i wsparciem psychologicznym. Asystenci rodziny z uwagi na zakaz bezpośredniego kontaktu z rodziną nie mogli towarzyszyć rodzinie w wielu codziennych sytuacjach, w związku z czym utrudnione było między innymi modelowanie zachowań w zakresie podnoszenia kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, obserwacja codziennego funkcjonowania czy dbałości o dom. Asystenci zwrócili też uwagę na brak możliwości realizacji działań związanych z zapobieganiem nadużywaniu alkoholu lub stosowania przemocy – w sposób zdalny utrudniona była weryfikacja prawdopodobności rozmowy.

Tabela 3. Niezrealizowane działania z planu pracy z rodziną

Działania z planu pracy z rodziną, które nie zostały zrealizowane	Liczba odpowiedzi	Procent
Bezpośrednie kontakty z rodziną	50	26,7
Wizyty lekarskie	17	9,1
Terapia/wsparcie psychologa	15	8
Działania związane z funkcjonowaniem instytucji/sądów	18/4	9,6/2,1
Rozmowy motywujące dotyczące uzależnień/przemocy	8	4,3
Diagnozowanie dziecka w poradni psychologiczno-pedagogicznej	8	4,3
Działania związane z aktywizacją zawodową	3	1,6
Monitorowanie codziennego funkcjonowania rodziny i dbałości o dom	16	8,6
Działania związane z edukacją małoletnich	10	5,3
Modelowanie zachowań w zakresie podnoszenia umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców	4	2,1
Umiejętne gospodarowanie środkami finansowymi	5	2,7
Bezpośrednia praca z małoletnimi	3	1,6
Towarzyszenie rodzinie w różnych sytuacjach życia codziennego	9	4,8
Kontakty z dziećmi przebywającymi w pieczy zastępczej	3	1,6
Działania weryfikujące prawdopodobność rozmowy (monitorowanie sytuacji osób uzależnionych)	8	4,3
Brak niezrealizowanych działań z planu pracy	6	3,2

Źródło: opracowanie własne.

Dodatkowych zadań w ramach obowiązków służbowych nie wykonywała większość badanych asystentów rodziny (61%). Pozostała liczba osób wykonywała dodatkowe czynności, z czego znaczna część realizowała takie, które nie były bezpośrednio powiązane z planem pracy z rodziną (27%), inni zaś zmienili zakres pracy z rodziną (12%).

Czy były wykonywane dodatkowe czynności przez Pana/Panią w ramach obowiązków służbowych?

Wykres 7. Realizacja dodatkowych czynności w ramach obowiązków służbowych

Źródło: opracowanie własne.

Do dodatkowych czynności wykonywanych w ramach obowiązków służbowych badani asystenci zaliczyli:

- wspieranie pozostałych pracowników jednostki, w tym zastępstwa,
- działania informacyjne i pomocowe związane z pandemią,
- pomoc w organizacji zdalnego nauczania, w tym dostarczenie sprzętu rodzinom,
- kontakty telefoniczne z osobami przebywającymi na kwarantannie/w izolacji domowej, w tym także z osobami, które nie były objęte pomocą asystenta rodziny,
- organizację pomocy osobom starszym,
- przekazywanie artykułów ochronnych oraz spożywczych osobom potrzebującym,
- wzmożony kontakt telefoniczny, dyżury po godzinach pracy,
- sporządzanie dodatkowej dokumentacji, pomoc w składaniu różnych wniosków, pracę zdalną,
- działania motywacyjne, udzielanie wsparcia psychologicznego oraz poradnictwa¹.

Z przeprowadzonych badań wynika, że mniej więcej u połowy rodzin występowały różne trudności związane z pojawieniem się pandemii COVID-19 (47%).

Trudności, jakie występowały w rodzinach, można podzielić na różne obszary:

1. Ograniczenia związane z edukacją:

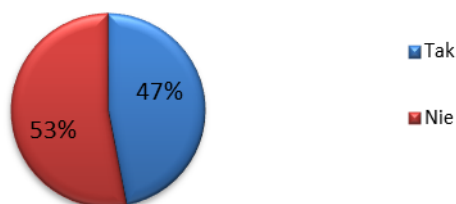
- problemy zdalnego nauczania/trudności w nauce,
- nadmierne obciążenie rodziców,
- brak możliwości rozwoju dziecka (z powodu nieuczęszczania do placówki edukacyjnej).

2. Ograniczenia związane ze zdrowiem:

- przerwanie różnego rodzaju terapii,

¹ Opracowano na podstawie odpowiedzi badanych.

Czy w rodzinie wystąpiły trudności związane z pojawieniem się COVID-19?

Wykres 8. Występowanie w rodzinie trudności związanych z COVID-19

Źródło: opracowanie własne.

- problemy zdrowotne/brak dostępu do opieki zdrowotnej,
  - obawa przed zakażeniem,
  - brak rzetelnych informacji związanych z objawami COVID-19.
3. Trudności związane ze sferą emocjonalną i psychiczną:
- problemy emocjonalne/psychiczne,
  - odizolowanie związane z przebywaniem na kwarantannie,
  - trudności związane ze stosowaniem ograniczeń spowodowanych pandemią,
  - dezorganizacja życia codziennego,
  - utrudnione kontakty z rodziną/niechęć do współpracy w formie zdalnej,
  - brak wiedzy/dostępu do informacji, instytucji,
  - zwiększony poziom agresji/frustracji.
4. Ograniczenia związane z uzależnieniami:
- dalsze nadużywanie alkoholu,
  - możliwość udzielania nieprawdziwych informacji.
5. Sytuacja małoletnich dzieci oraz trudności w prawidłowym realizowaniu władzy rodzicielskiej:
- odizolowanie od dzieci przebywających w pieczy zastępczej placówce
  - niskie umiejętności wychowawcze,
  - brak wpływu na starsze dzieci,
  - odebranie/ograniczenie władzy rodzicielskiej spowodowane problemami związanymi z pandemią,
  - podejrzenie przemocy w rodzinie,
  - konflikty w rodzinie,
  - konflikty z prawem.
6. Utrudnienia związane z sytuacją materialną rodziny:
- utrata pracy,

- problemy finansowe,
- zmniejszenie dochodów,
- utrudnione możliwości zarobkowe².

Zakończenie

Przeprowadzone badania wskazują na duże zmiany i trudności w pracy asystenta rodziny. Z badań wynika, że wymiar zatrudnienia asystentów w zdecydowanej większości nie uległ zmianie. Asystenci rodziny wykonywali swoje obowiązki przy użyciu telefonów komórkowych lub z wykorzystaniem internetu, pracując często stacjonarnie w ośrodkach pomocy społecznej. Nie zawsze mogli liczyć na dostęp do telefonu służbowego czy komputera. Większość badanych przyznała, że mogła korzystać ze środków ochrony osobistej, jednak zdarzały się ograniczenia. Asystenci rodziny deklarowali w większości, że na pracę z daną rodziną przeznaczają czas zgodnie z jej indywidualnymi potrzebami, co jest niezmiernie ważne, biorąc pod uwagę dodatkowe problemy związane z pojawieniem się pandemii. Wszelkie działania, które wymagały bezpośredniego kontaktu z rodzinami były realizowane w niewielkim stopniu lub w ogóle. Cała idea asystentury rodziny uległa niewątpliwie zmianom, które mogą rzutować na właściwe realizowanie funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzin współpracujących z asystentem. Asystenci rodziny, mając utrudniony dostęp do rodzin, nie są w stanie realizować z rodziną planu pracy, a działania mające na celu walkę z nałogiem czy przemocą są mocno ograniczone. Rodziny objęte asystenturą również borykają się z różnego rodzaju problemami, których przyczyn niewątpliwie doszukiwać się można w pojawieniu się pandemii. Dużym ograniczeniem, które pojawiło się podczas pandemii, jest brak lub utrudniony dostęp do służby zdrowia oraz terapii. Ograniczenie funkcjonowania szkół i przejście na naukę zdalną zrodziło mnóstwo dodatkowych utrudnień i przysporzyło kolejnych obowiązków asystentom rodziny. Podczas pandemii rodziny potrzebowały wsparcia emocjonalnego, psychicznego, więc nierzadko asystenci pełnili funkcję terapeuty. Z uwagi na ograniczenia w funkcjonowaniu różnych instytucji, urzędów i sądów realizacja planu pracy była uniemożliwiona. Rodzice, których dzieci umieszczone zostały w placówkach i pieczy zastępczej, nie mogli się z nimi widywać. Asystenci zwrócili również uwagę na brak możliwości wsparcia w prawidłowym realizowaniu obowiązków rodzicielskich, w tym też kształtowaniu pewnych zachowań mających na celu poprawę kompetencji wychowawczych. W czasie pandemii utrudnione zostały możliwości poszukiwania zatrudnienia czy dodatkowych środków, więc sytuacja materialna rodzin także mogła ulec pogorszeniu.

Asystentura rodziny niewątpliwie stworzona została do bezpośredniej pomocy rodzinie w przewyżczeniu trudności, z którymi się borykają. W tym trudnym czasie,

---

² Własna propozycja podziału trudności związanych z pojawieniem się pandemii.

jakim jest pandemia koronawirusa, uległo zmianom wiele obszarów, sama realizacja założonych celów jest mocno utrudniona. Praca asystenta rodziny została skierowana na inne pola, a bezpośredni kontakt zamieniony na kontakt online, który niewiele wnosi w sprawy rodziny. Mając na celu zarówno bezpieczeństwo rodzin, jak i pracowników ośrodków pomocy społecznej warto byłoby wypracować takie rozwiązania, które wspierałyby rodzinę w prawidłowym funkcjonowaniu, jednocześnie uwzględniając sytuację, w jakiej się znaleźliśmy. Biorąc pod uwagę, jakie skutki może nieść ze sobą kilkumiesięczna przerwa w bezpośrednich kontaktach z rodziną, należy rozważyć zmiany w organizowaniu pracy asystentów rodziny. Przede wszystkim wszyscy asystenci powinni mieć nieograniczony dostęp do telefonu i komputera, a także środków ochrony osobistej. Niewątpliwie istotną kwestią jest zmiana w całkowitym zakazie kontaktów bezpośrednich. Może warto byłoby te kontakty utrzymać, choć raz na kilka/kilkanaście dni – podczas godzin otwarcia ośrodka pomocy społecznej lub na świeżym powietrzu. Można byłoby te decyzje uzależnić od liczby zachorowań na terenie danej gminy. Są przecież miejsca w Polsce, gdzie tych zachorowań jest niewiele, a profilaktycznie utrudniony jest dostęp do instytucji, w tym ośrodków pomocy społecznej. W przypadku pojawienia się ognisk koronawirusa asystenci rodziny mogliby zostać objęci badaniami na obecność SARS-COV-2. Kolejnym rozwiązaniem jest przejście z kontaktów przy użyciu telefonu komórkowego na wideorozmowę. Nie zastąpi to wprawdzie bezpośredniej rozmowy, ale możliwość zobaczenia się może pozytywnie wpłynąć na samopoczucie rodziny, a asystentowi da więcej możliwości oceny sytuacji rodziny niż zwykła rozmowa telefoniczna. Nie wszystkie działania z planu pracy z rodziną są możliwe w obecnej chwili do zrealizowania, można też zastanowić się nad weryfikacją tych planów i stworzyć taki, który odzwierciedlać będzie możliwości.

Powyższe propozycje działań niestety nie są w stanie naprawić wielomiesięcznych trudności w pracy z rodziną, jednak na pewno część z nich mogłaby zapobiegać choć w niewielkim stopniu kolejnym, które będą się pojawiać. Asystentura rodziny to wszelkie działania z rodziną i dla rodziny. Warto pamiętać jednak zarówno o bezpieczeństwie swoim, jak i innych.

Bibliografia

- Kotlarska-Michalska A. (2011), *Praca socjalna w rodzinie, z rodziną i dla rodziny w perspektywie ról zawodowych pracownika socjalnego i asystenta rodziny*, [w:] A. Żukiewicz (red.), *Asystent rodzinny. Nowy zawód i nowa usługa w systemie wspierania rodzin. Od opieki i pomocy do wsparcia*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, s. 55-74.
- Krasiejko I. (2015), *Rola i zadania asystentów rodziny oraz postulaty zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Polski Instytut Mediacji i Integracji Społecznej, Częstochowa.

- Krasiejko I. (2020), *Asystentura rodziny. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne. Poradnik na czas pandemii*, Częstochowa, <https://rops-katowice.pl/wp-content/uploads/2020/04/poradnik-pandemia-osar.pdf> [dostęp: 15.11.2020].
- Pawlik L., Śpiołek E., Fichna J., Tarasiuk A. (2019), *Charakterystyka wirusa SARS-CoV-2 i potencjalne farmakologiczne sposoby leczenia*, DOI: https://doi.org/10.18388/pb.2020_321 [dostęp: 15.11.2020].
- Szpunar M. (2011), *Charakterystyka rodzin z wieloma problemami*, [w:] M. Szpunar (red.), *Asystentura rodziny – nowatorska metoda pomocy społecznej w Polsce*, <http://www.mopsgdynia.pl/publikacje> [dostęp: 9.11.2020].
- Świdorska M. (2013), *Asystent rodziny – współczesna forma pomocy rodzinie*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź.
- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2019, poz.1111).
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/szczegolne-rozwiazania-zwiazane-z-zapobieganiem-przeciwdzialaniem-i-18966440> [dostęp: 28.11.2020].

Asystentura rodziny w dobie pandemii

Streszczenie: Asystentura rodziny polega w dużej mierze na bezpośrednim kontakcie z drugim człowiekiem. Niestety, z uwagi na wzrost zakażeń wirusem SARS COV-2 niektóre z działań asystentów rodziny zostały mocno ograniczone. Celem prezentowanego artykułu jest przedstawienie zmian, jakie nastąpiły w trakcie pandemii w zakresie działalności asystentów rodziny oraz trudności i ograniczenia z jakimi się borykają realizując swoje obowiązki.

Słowa kluczowe: asystent rodziny, pandemia, pomoc społeczna.

Family assistantship in the age of the pandemic

Summary: Family assistantship is largely based on direct contacts with another person. Unfortunately, due to the increase in SARS COV-2 virus infections, some of the activities of family assistants have been severely limited. The purpose of the article is to present the changes that have occurred during the pandemic in the activities of family assistants as well as the difficulties and limitations they face in carrying out their duties.

Keywords: family assistant, pandemic, social welfare.